

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน โดยมีพื้นที่ปลูกลำไยรวมกันถึง 320,000 ไร่ หรือ 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งประเทศ (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2541 : 7) ผลผลิตของทั้งสองจังหวัดมีปริมาณถึง 132,000 ตัน หรือ ร้อยละ 65 ของประเทศ ถ้าพิจารณาพื้นที่การปลูกและผลผลิตข้างต้นจะพบว่า พื้นที่ปลูกลำไยครึ่งหนึ่งของประเทศไทยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำลี้ เริ่มจากตัวเมืองเชียงใหม่ลงมาถึง อ.ฮอด ซึ่งประกอบด้วย 11 อำเภอเท่านั้น ได้แก่ สาราภี หางดง สันป่าดอง อ.เมืองลำพูน ดอยหล่อ จอมทอง ป่าซาง เวียงหนองล่อง บ้านโฮ่ง ฮอดและลี้ (ชมรมผู้ปลูกลำไยแห่งประเทศไทย, 2541 : 291-292)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539 : 1) ได้เปรียบเทียบความต้องการบริโภคลำไยทั้งภายในประเทศและส่งออก กับปริมาณผลผลิตที่คาดว่าจะผลิตได้ในปี 2540-2544 พบว่าความต้องการบริโภคมีมากกว่าปริมาณการผลิตที่คาดว่าจะผลิตได้ทุกปี โดยปริมาณความแตกต่างเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.56 ในปี 2540 เป็นร้อยละ 26.06 ในปี 2544 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลำไยเป็นพืชที่ให้ผลผลิตปีเว้นปี เป็นผลให้ในบางปีเกษตรกรผู้ปลูกลำไยไม่สามารถผลิตลำไยได้เพียงพอต่อความต้องการ แต่ในบางปีก็มีลำไยล้นตลาด ซึ่งมีผลกระทบต่อสืบเนื่องไปถึงการผลิตลำไยเพื่ออุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปรรูปลำไยเพื่อการส่งออก ซึ่งต้องวางแผนการผลิตและการตลาดในระยะยาว ถ้าในปีใดลำไยให้ผลผลิตน้อย (Off Year) จะเกิดปัญหาราคาลำไยสูงมากจนไม่คุ้มทุนในการแปรรูป ผู้ประกอบการแปรรูปลำไยประสบกับภาวะขาดทุน เกษตรกรผู้ปลูกลำไยขาดเงินทุนหมุนเวียนในการบำรุงรักษาลำไยในปีต่อไป ส่งผลให้คุณภาพลำไยต่ำลง ไม่สามารถสนองความต้องการของตลาดได้ เป็นปัญหาต่อการวางแผนการผลิตและการตลาดในระยะยาว แต่ถ้าปีใดลำไยให้ผลผลิตมาก (On Year) จะเกิดปัญหาลำไยล้นตลาด ราคาลำไยตกต่ำ ผู้ประกอบการไม่มีเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร และเกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านราคาจากพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจาก ไม่มีตลาดกลางในการซื้อขายลำไย รัฐไม่มีมาตรการส่งเสริมการแปรรูปให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยเพื่อเพิ่มมูลค่าลำไยและแก้ปัญหาลำไยล้นตลาด รวมถึงกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยยังไม่มี การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการตลาดที่ชัดเจน และสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยยังขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ในการผลิตลำไยซึ่งกันและกันอีกด้วย

เพื่อแก้ปัญหาข้างต้น ในปี 2539 และ 2540 ซึ่งเป็นปีที่ลำไยให้ผลผลิตมาก (On Year) กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมการค้าภายในได้ร่วมมือกันแก้ปัญหาลำไยล้นตลาด โดยการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในรูปแบบ تعاونลำไย และให้เงินทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มเกษตรกรในการรับซื้อลำไยจากสมาชิกเพื่อนำมาแปรรูป เป็นผลให้เกษตรกรผู้ปลูกลำไยได้รับความเป็นธรรมในด้านราคามากขึ้น กรมส่งเสริมการเกษตร (2540) ได้เล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มเกษตรกรดังกล่าว จึงกำหนดนโยบายในปี 2541 เป็นปีแห่งการรณรงค์สถาบันเกษตรกร เพื่อพัฒนางานของกลุ่มเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมุ่งหวังให้กลุ่มเกษตรกรเป็นแกนหลักในการดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรในด้านต่างๆ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการโดยส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรประจำตำบล (กปต.) เพื่อให้เป็นองค์กรตัวแทนของเกษตรกรในตำบลเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาการเกษตรของชุมชน และเป็นตัวกลางในการรองรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐ ประสานงานและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำงาน ควบคุมและประเมินผล นอกจากนี้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539) ยังได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการผลิตลำไยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันโดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต และการจัดการธุรกิจเกษตร ให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร รวมทั้งสนับสนุนให้เงินทุนดอกเบี้ยต่ำแก่เอกชน เกษตรกร และสถาบันเกษตรกร เพื่อสร้างเครื่องมือเก็บเกี่ยว และรถกระเช้าเก็บลำไยอีกด้วย

ดังนั้นการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยน่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการปลูก และผลิตลำไยได้ แต่เนื่องจากในแต่ละปีลำไยจะให้ผลผลิตไม่สม่ำเสมอ กลุ่มเกษตรกรขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เป็นผลให้กลุ่มเกษตรกรไม่ค่อยมีบทบาทในการพัฒนาการผลิตลำไยเท่าใดนัก ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการดำเนินงานและบทบาทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานและปัญหาของกลุ่มเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการผลิตลำไยของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน โดยการสนับสนุนของกลุ่มเกษตรกร
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของกลุ่มเกษตรกรที่มีต่อการพัฒนาการผลิตลำไย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถนำผลที่ได้รับไปใช้เป็นแนวทางแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการวางแผนงานส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเกษตรกรที่จะได้นำไปปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการผลิตลำไยของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยต่อไป

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

วิธีการวิจัย

1. สัมภาษณ์คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ได้แก่ ประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก และกรรมการ
2. สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทั้ง 17 กลุ่ม โดยแบ่งตามสัดส่วนของจำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่ม
3. นำผลการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการมาวิเคราะห์การดำเนินงานและบทบาทของกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาการผลิตลำไย
4. นำผลการสัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมาเปรียบเทียบกับผลการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการ เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการแต่ละกลุ่ม

นิยามศัพท์

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรทำสวน กลุ่มเกษตรกรทำนา และกลุ่มเกษตรกรทำไร่ ซึ่งมีการจัดตั้งและจดทะเบียนให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 141 และเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสนับสนุนการพัฒนาการผลิตลำไยของสมาชิก

การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรเกี่ยวข้องกับการปลูกและผลิตลำไยของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนด

การพัฒนาการผลิตลำไย หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการปลูกลำไย การดูแลรักษาลำไย และการแปรรูปลำไย เพื่อให้คุณภาพผลผลิตสอดคล้องกับความต้องการ

ต้องการของตลาด และเพิ่มปริมาณผลผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการทั้งในประเทศและส่งออก รวมทั้งรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาการตลาด และเพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกส้ไยได้รับความเป็นธรรมด้านราคา

คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร หมายถึง กรรมการของกลุ่มเกษตรกร 5 ตำแหน่ง ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการ

สมาชิกกลุ่มเกษตรกร หมายถึง สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรซึ่งมีอาชีพหลักและมีรายได้หลักจากการปลูกและผลิตส้ไย รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับส้ไยของกลุ่มเกษตรกร